

ถอดบทเรียนจากผู้ประสบภัยอุทกภัย
ในศูนย์พักพิงชั่วคราวโรงเรียนบ้านนาแกม่วงหนองตุกหลุก
Lesson Learned from the Flood Victims
In Temporary Ban Nakae Muangnong Tukluk
School Shelter

วิชาญ สมยา¹
สมหมาย บุตรน้ำเพชร²
บัณฑิต ทองสงฆ์³
เสกสรรค์ สนวา⁴

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์สำคัญ 2 ประการเพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาของผู้ประสบอุทกภัยที่เข้ามาขอพักอาศัยในศูนย์พักพิงชั่วคราว และ 2) ถอดบทเรียนปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารศูนย์พักพิงชั่วคราวให้มีประสิทธิภาพ วิธีการวิจัยครั้งนี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลหลักกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 25 คน ประกอบด้วยตัวแทนชาวบ้าน ตัวแทนผู้อาศัยในศูนย์พักพิงชั่วคราวโรงเรียนบ้านนาแกม่วงหนองตุกหลุก ตัวแทนภาครัฐ และตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเลือกแบบเจาะจงเก็บข้อมูลจากการใช้แบบสัมภาษณ์เพื่อสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์

¹ ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านนาแกม่วงหนองตุกหลุก อำเภอดำเนินแก้ว จังหวัดยโสธร

² ผู้ใหญ่บ้านบ้านนาแก ตำบลนาแก อำเภอดำเนินแก้ว จังหวัดยโสธร

³ นักวิชาการศึกษา ฝ่ายบริหาร วิทยาเขตสงขลา มหาวิทยาลัยทักษิณ

⁴ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะนิติรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

ข้อมูลโดยอาศัยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และตรวจสอบข้อมูลโดยเทคนิคสามเส้า (Triangulation Technics)

ผลการศึกษา พบว่า สภาพปัญหาของผู้ประสบอุทกภัยที่เข้ามาขอพักอาศัยในศูนย์พักพิงชั่วคราวด้านการบริหารจัดการศูนย์พักพิงผู้ประสบภัยน้ำท่วมชั่วคราวโรงเรียนบ้านนาแกม่วงหนองตุกหลุก พบว่า ปัญหาด้านการบริหารจัดการ 3 ลำดับ ได้แก่ 1) ขาดการเตรียมความพร้อมด้านการบริหารจัดการ 2) ขาดการเตรียมความพร้อมด้านการดูแลสุขอนามัย และ 3) ขาดการเตรียมความพร้อมการจัดการขยะ

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารศูนย์พักพิงชั่วคราวให้มีประสิทธิภาพ พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงาน ประกอบด้วย ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกศูนย์พักพิงชั่วคราวโรงเรียนบ้านนาแกม่วงหนองตุกหลุกที่เป็นสิ่งหนุนเสริมและสนับสนุนให้การบริหารงานของศูนย์พักพิงชั่วคราวเกิดประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: ถอดบทเรียน, ผู้ประสบภัยอุทกภัย, ศูนย์พักพิงชั่วคราว

Abstract

This research aimed 1) to study the problems of flood victims who request to stay at temporary Ban Nakae Muangnong Tukluk School shelter and 2) to achieve the lesson learnt from the factors affecting temporary shelter management effectively. This was qualitative study and collecting data by in-depth interview and focus group discussion with twenty-five participants which consist of the representative of villagers, residents in temporary Ban Nakae Muangnong Tukluk School shelter, government, and local administrative organization. Then, it was analyzed in terms of content analysis and triangulation.

The study found that the problem of flood victims in temporary shelter was management. 1) The lack of management preparation,

2) health care, and 3) waste management were the problems of management. In addition, the factors affecting temporary shelter management effectively were factors affecting the operation namely internal and external factors of temporary shelter that promoting and supporting the effective administration of Ban Nakae Muangnong Tukluk School shelter.

Keywords: Lessons learnt, Flood Victims, Temporary Shelter.

บทนำ

ปัญหาอุทกภัยเมื่อปี พ.ศ. 2562 นับเป็นปัญหาอุทกภัยที่เกิดขึ้นอย่างรุนแรงและมีผลกระทบต่อชุมชน สังคมอย่างไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ การเกิดอุทกภัยในแต่ละครั้งทำให้คนที่อาศัยอยู่ในชุมชนได้รับความเดือดร้อนในการดำรงชีวิตในสภาวะที่มีน้ำท่วมไม่ปกติ การสัญจรติดขัดหรือไม่สามารถใช้ถนนได้ สร้างความเสียหายต่อทรัพย์สินและส่งผลเสียต่อเศรษฐกิจชุมชน ส่งผลเสียต่อสุขภาพและสุขอนามัยของคนในชุมชนทั้งด้านร่างกายและจิตใจ และการมีสภาวะน้ำท่วมซึ่งเป็นระยะเวลานาน ยังเป็นสาเหตุให้เกิดโรคเชื้อโรคและพาหะต่างๆ ที่มากับน้ำท่วม รวมไปถึงมีการพัดพาเอาขยะและสิ่งปฏิกูลตามต่างๆ แพร่กระจายออกไป (ธัญญารัตน์ ทองเชื้อ, 2560, น. 1)

จังหวัดยโสธรเป็นอีกหนึ่งจังหวัดที่ได้รับผลกระทบจากอุทกภัยทำให้พื้นที่ทั้ง 9 อำเภอของจังหวัดยโสธรได้รับความเสียหายอย่างมาก โดยเฉพาะความเสียหายด้านที่อยู่อาศัย ด้านการจราจร และด้านผลผลิตทางการเกษตรต่างก็ได้รับความเสียหาย จากหนังสือพิมพ์ประชาชาติธุรกิจ ฉบับวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2562 ได้นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบพื้นที่ทางการเกษตรจาก 4 จังหวัดภาคอีสาน ซึ่งพบข้อมูลที่น่าสนใจว่า พื้นที่ทางการเกษตรได้รับความเสียหายจำนวนมากถึง 2,274,207 ไร่ และหนึ่งในสี่

จังหวัดมีจังหวัดยโสธรได้รับความเสียหายถึง 100,000 ไร่ ปรากฏดังภาพที่ 1 (ประชากรตึกรากิจ, 2562)

ภาพที่ 1 ผลกระทบพื้นที่ทางการเกษตรจาก 4 จังหวัดภาคอีสาน

ปัญหาอุทกภัยที่เกิดขึ้นในระหว่าง วันที่ 8 -13 กันยายน พ.ศ. 2562 ที่ผ่านมามีได้ส่งผลกระทบในวงกว้างครอบคลุมหลายพื้นที่ของประเทศไทย รวมถึงพื้นที่ของหมู่บ้านในตำบลนาแก อำเภอดำเนินแก้ว จังหวัดยโสธร ก็เป็นอีกหนึ่งพื้นที่ที่ประสบอุทกภัยอย่างไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ตามหมู่บ้านบางหมู่บ้านไม่สามารถอาศัยอยู่ในหมู่บ้านของตนเองได้ จึงมีการอพยพคนแก่ ผู้ป่วย เด็ก รวมถึงสัตว์เลี้ยงมาขอพักอาศัยและใช้พื้นที่บางส่วนของศูนย์พักพิงชั่วคราวของผู้ประสบภัยพิบัติ ณ โรงเรียนบ้านนาแกม่วงหนองตุ๊กหลุก เป็นการชั่วคราว จากการสัมภาษณ์ข้อมูลเกี่ยวกับการเกิดอุทกภัยครั้งนี้ ทราบว่า การเกิดอุทกภัยถือเป็นความรุนแรงครั้งที่ 2 นับจากปี พ.ศ. 2521 และเป็นความรุนแรงที่เกิดจากอุทกภัยในรอบ 41 ปี (สุดท้าย ทำทอง, 2562, สัมภาษณ์) สาเหตุที่เกิดอุทกภัยครั้งนี้ สันนิษฐานว่าน่าจะเกิดจากน้ำหลากใน

หลายจังหวัดและพื้นที่ตำบลนาแกเป็นพื้นที่ในการระบายน้ำลงสู่แม่น้ำซึ่งทำให้มวลน้ำมหาศาลไหลทะลักเข้ามาในพื้นที่แบบไม่ทันตั้งตัว ศูนย์พักพิงชั่วคราวผู้ประสบภัยอุทกภัยโรงเรียนบ้านนาแกม่วงหนองตุ๊กหลุก เป็นศูนย์ที่ถูกจัดตั้งขึ้น เพื่อมุ่งหวังในการช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการอุทกภัยในพื้นที่ของตำบลนาแก และเป็นศูนย์พักพิงชั่วคราวที่เกิดจากการมีจิตสำนึกสาธารณะอย่างแท้จริง โดยมีนายวิชาญ สมยา ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านนาแกม่วงหนองตุ๊กหลุกและคณะครู จึงได้ดำเนินวางแผนจัดตั้งศูนย์พักพิงชั่วคราวขึ้นอย่างเร่งด่วนเพื่อให้ทันสถานการณ์ แต่สิ่งที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินจัดตั้งศูนย์พักพิงชั่วคราวยังขาดอุปกรณ์ เช่น เครื่องนุ่งห่ม อาหาร และยารักษาโรค ฯลฯ รวมถึงขาดเครื่องอำนวยความสะดวกประเภทอื่นๆ ไว้รองรับผู้ประสบอุทกภัยอย่างเพียงพอ จึงทำให้การบริหารงานภายในศูนย์พักพิงชั่วคราวฯ ไม่สามารถบริหารงานภายในศูนย์ได้อย่างราบรื่น

จากสภาพปัญหาที่กล่าวมาในข้างต้น คณะผู้วิจัย จึงมีความสนใจที่จะทำศึกษาเรื่อง การถอดบทเรียนผู้ประสบภัยอุทกภัยในศูนย์พักพิงชั่วคราวโรงเรียนบ้านนาแกม่วงหนองตุ๊กหลุกขึ้น ทั้งนี้ เพื่อเป็นการวางแผนและเตรียมความพร้อมในการบริหารอุทกภัยที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของผู้ประสบอุทกภัยที่เข้ามาขอพักอาศัยในศูนย์พักพิงชั่วคราว
2. เพื่อถอดบทเรียนปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารศูนย์พักพิงชั่วคราวให้มีประสิทธิภาพ

คำถามการวิจัย

1. ผู้ประสบอุทกภัยที่เข้ามาขอพักอาศัยในศูนย์พักพิงชั่วคราวประสบปัญหาอะไรบ้างในระหว่างที่พักอาศัยในศูนย์พักพิงชั่วคราว
2. ปัจจัยและเงื่อนไขอะไรที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการศูนย์พักพิงชั่วคราวให้มีประสิทธิภาพ
3. มีข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนาการบริหารศูนย์พักพิงชั่วคราวให้มีประสิทธิภาพอย่างไร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ถอดบทเรียนจากผู้ประสบภัยอุทกภัยในศูนย์พักพิงชั่วคราวโรงเรียนบ้านนาแกม่วงหนองตุกหลุก” ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของผู้ประสบอุทกภัย และปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการศูนย์พักพิงชั่วคราวให้มีประสิทธิภาพ

1. ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) ครั้งนี้ ทำการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) กับกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นตัวแทนจากชาวบ้าน ตัวแทนผู้อาศัยในศูนย์พักพิงชั่วคราวโรงเรียนบ้านนาแกม่วงหนองตุกหลุก ตัวแทนภาครัฐ และตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 25 คน

2. เครื่องมือการวิจัยและการเก็บข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ออกแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยจึงได้ใช้แบบสัมภาษณ์ และแบบสนทนากลุ่ม เป็นเครื่องมือวิจัย และการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้อาศัยกระบวนการและเทคนิคการเก็บข้อมูล จากการศึกษาและวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participation Observation) และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In - Depth Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และการวิเคราะห์หลังปฏิบัติ (After Action Review : AAR)

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการอธิบายและวิเคราะห์ข้อมูลรูปแบบเชิงพรรณนา (Description) โดยผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามด้วยตนเอง และได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน หลังจากนั้น นำข้อมูลมาจัดกลุ่มและวิเคราะห์ข้อมูลโดยอาศัยหลักการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และตรวจสอบข้อมูลโดยเทคนิคสามเส้า (Triangulation Technics)

ขั้นตอนการถอดบทเรียนศูนย์พักพิงผู้ประสบภัยน้ำท่วมชั่วคราวโรงเรียนบ้านนาแก
ม่วงหนองตุกหลุก

ภาพที่ 2 ขั้นตอนการถอดบทเรียน

การศึกษาการถอดบทเรียนจากผู้ประสบภัยอุทกภัยในศูนย์พักพิงชั่วคราว โรงเรียนบ้านนาแกม่วงหนองตกลูกครั้งนี้ ได้กำหนดวัตถุประสงค์การศึกษาไว้ 2 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของผู้ประสบอุทกภัยที่เข้ามาขอพักอาศัยในศูนย์พักพิงชั่วคราว 2) เพื่อถอดบทเรียนปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารศูนย์พักพิงชั่วคราว ให้มีประสิทธิภาพ จากการสัมภาษณ์ข้อมูลกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 25 คน จึงสามารถสรุปผลการวิจัย ได้ดังนี้

สภาพปัญหาของผู้ประสบอุทกภัยที่เข้ามาขอพักอาศัยในศูนย์พักพิงชั่วคราว พบว่า ศูนย์พักพิงชั่วคราวผู้ประสบอุทกภัยโรงเรียนบ้านนาแกม่วงหนองตกลูกมีปัญหา ด้านการบริหารจัดการ 3 ลำดับ ได้แก่ 1) ขาดการเตรียมความพร้อมด้านการบริหารจัดการ เนื่องจาก การจัดตั้งศูนย์ไม่ได้มีการเตรียมการหรือวางแผนงานไว้ล่วงหน้า เพราะ ศูนย์พักพิงชั่วคราวเกิดจากความมุ่งหวังในการช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัยอย่างเร่งด่วน และศูนย์พักพิงชั่วคราวที่ก็ไม่ได้เป็นหน่วยงานที่สังกัดขององค์การบริหารส่วนตำบลนาแก การบริหารจัดการจึงเป็นการอาศัยชุมชน อาศัยความมีจิตสาธารณะ เพื่อแก้ไขปัญหาให้ทันต่อสถานการณ์ทางธรรมชาติที่เกิดขึ้น จึงเป็นเหตุทำให้ขาดความพร้อมด้านการบริหารจัดการ 2) ขาดการเตรียมความพร้อมด้านการดูแลสุขภาพอนามัย เนื่องจาก สถานการณ์น้ำท่วมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ถือเป็นบทเรียนที่ยิ่งใหญ่ของประชาชนที่อาศัยในพื้นที่ของตำบลนาแกได้เผชิญในรอบ 40 ปี ในด้านการเตรียมความพร้อมด้านการดูแลสุขภาพ หลังจากการประสบปัญหาอุทกภัย จึงมีไม่เพียงพอ และ 3) ขาดการเตรียมความพร้อมการจัดการขยะ เนื่องจาก ศูนย์พักพิงผู้ประสบอุทกภัยชั่วคราวมีจำนวนผู้ประสบปัญหาได้ทยอยเข้ามาขอพักอาศัยเป็นจำนวนมาก จึงทำให้ไม่สามารถควบคุมปริมาณขยะได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงทำให้ขยะมีจำนวนมากขึ้น ภายในศูนย์พักพิงชั่วคราวในระยะเวลาที่รวดเร็ว จากผลการศึกษาปรากฏผล ดังบทสัมภาษณ์ ดังนี้

“...ปัญหาที่เกิดขึ้นจากน้ำท่วม ส่งผลให้ยายได้รับความเดือนร้อน ต้องมาอาศัยนอนในพื้นที่อาคารเรียนของโรงเรียนบ้านนาแกม่วงหนองตุกหลุก เรื่องที่เดือดร้อนมากที่สุดสำหรับยายคือ สุขภาพอนามัยของยาย เพราะยายเป็นเบาหวาน เป็นความดัน ปัญหามันจึงอยู่ตรงนี้...” (ตัวแทนชาวบ้าน, 2562, สัมภาษณ์)

ภาพที่ 3 สรุปผลการถอดบทเรียนด้านบริหารจัดการศูนย์พักพิงผู้ประสบภัยน้ำท่วมชั่วคราวโรงเรียนบ้านนาแกม่วงหนองตุกหลุก

บทเรียนปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารศูนย์พักพิงชั่วคราวให้มีประสิทธิภาพพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานด้านบริหารจัดการศูนย์พักพิงให้ประสบผลสำเร็จจากการศึกษาสามารถจำแนกออกเป็น 2 ปัจจัย ได้แก่

ปัจจัยภายใน ได้แก่ 1) ผู้บริหาร ผู้นำชุมชน และผู้บริหารท้องถิ่น เป็นกลุ่มบุคคลที่มีอำนาจเชิงนโยบาย การตัดสินใจ และการบริหารจัดการ จึงจำเป็นต้องวางแผนงานเพื่อแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ทันต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้น 2) ด้านทักษะ ความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ จะเห็นได้ว่า ภายใต้สถานการณ์ที่เกิดขึ้น จำเป็นต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ รวมถึงไหวพริบปฏิภาณเข้ามาช่วยในสถานการณ์ให้คลี่คลายลง เพราะผู้ประกอบการที่เข้ามาขอพักอาศัยในศูนย์พักพิงชั่วคราว แต่ละคนมีความต้องการที่แตกต่างกัน การบริหารจัดการศูนย์พักพิงชั่วคราวให้มีประสิทธิภาพจึงจำเป็นต้องอาศัยหลักการด้านนี้เข้ามาช่วยในการบริหารจัดการศูนย์พักพิงชั่วคราว 3) การสื่อสารที่มีความเป็นระบบและชัดเจน เนื่องจากภายในศูนย์พักพิงชั่วคราวมีพื้นที่กว้างขวาง การกระจายข่าวสารให้กับผู้ที่เข้ามาอาศัยอยู่ในศูนย์มีไม่เพียงพอและไม่ทั่วถึง ดังนั้น ปัจจัยด้านการสื่อสารจึงมีส่วนสำคัญในการทำให้การบริหารจัดการศูนย์มีประสิทธิภาพ 4) ความรักสามัคคีของคนในชุมชน สถานการณ์อุทกภัยที่เกิดขึ้น เป็นบทสะท้อนความรักสามัคคีของคนในชุมชนได้ดีมาก เพราะทุกคนต่างให้ความร่วมมือในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่น แรงงาน อาหาร เครื่องดื่ม รวมถึงที่พักอาศัย เป็นต้น 5) ความพร้อมในการจัดเตรียมสถานที่สำหรับการใช้เป็นศูนย์พักพิงชั่วคราว สำหรับการเตรียมความพร้อมด้านสถานที่ในศูนย์พักพิงผู้ประกอบการชั่วคราวใช้อาคารโรงเรียนบ้านนาแกม่วงหนองตุกหลุกเป็นที่พักอาศัย จึงทำให้การเตรียมความพร้อมด้านสถานที่ไม่เป็นปัญหา 6) งบประมาณในการบริหารจัดการศูนย์พักพิงผู้ประกอบการ ไม่ได้จัดขึ้นอย่างเป็นทางการหรือเป็นหน่วยงานในสังกัดขององค์การบริหารส่วนตำบลนาแก ประกอบกับปัญหาที่เกิดขึ้น ไม่ได้มีการวางแผนงานไว้ล่วงหน้า จึงทำให้งบประมาณส่วนใหญ่มาจากการบริจาค ดังนั้น งบประมาณจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการบริหารจัดการศูนย์ให้มีประสิทธิภาพ 7) สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น ที่นอน ผ้าห่ม ฝ้ายอนามัย ฝ้ายสำหรับเด็ก เสื้อผ้า ยารักษาโรค เวชภัณฑ์ต่างๆ ล้วนมีความจำเป็นต่อผู้ประกอบการที่เข้ามาขอพักพิงภายในศูนย์พักพิงชั่วคราว และ 8) กระบวนการบริหารจัดการภายใน เนื่องจากการจัดตั้งศูนย์พักพิงชั่วคราวไม่ได้เกิดขึ้นในรูปแบบทางการ โครงสร้างองค์การจึงเกิดขึ้นแบบหลวมๆ และกระบวนการ

บริหารจัดการนั้นเป็นเพียงการอาศัยความมีจิตสาธารณะของประชาชนทุกคนในพื้นที่ร่วมกันแก้ไขปัญหา จากผลการศึกษาปรากฏผลดังบทสัมภาษณ์ ดังนี้

“...ปัจจัยที่ส่งผลให้การบริหารจัดการศูนย์ประสบผลสำเร็จก็คือ ความสามัคคีของคนในหมู่บ้าน ผู้นำต้องเข้มแข็งทั้งผู้ใหญ่บ้าน อบต. กำนัน นายก อบต. ต้องวางแผนแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าให้ได้ พร้อมทั้งการประสานงาน การสื่อสารต้องมีความชัดเจน เพื่อให้คนที่อาศัยในศูนย์พักพิงชั่วคราวสามารถปฏิบัติตนเองได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม...” (ตัวแทนภาครัฐ, 2562, สัมภาษณ์)

ภาพที่ 4 โรงเรียนพระราชทาน

ปัจจัยภายนอก ได้แก่ 1) การประสานความร่วมมือในระดับผู้นำท้องถิ่นและท้องที่เพื่อวางแผนการบริหารจัดการศูนย์ให้มีประสิทธิภาพ เพราะภายใต้สถานการณ์ที่เกิดขึ้นจำเป็นต้องอาศัยบุคคลหลายฝ่ายช่วยกันระดมความคิด ทรัพยากร เข้ามาเพื่อช่วยเหลือให้สถานการณ์ดีขึ้น การสื่อสารจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญในการทำให้บริหารจัดการศูนย์พักพิงชั่วคราวประสบความสำเร็จ 2) ควรมีกระบวนการแก้ไขสถานการณ์เฉพาะภารกิจที่มีความจำเป็นเร่งด่วน กล่าวคือ การแก้ไขปัญหาเฉพาะรายประเด็น โดยผู้บริหารศูนย์พักพิงชั่วคราวและคณะกรรมการได้ร่วมกันประชุมวางแผนเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน 3) มีช่องทางการประชาสัมพันธ์ผ่านเครื่องขยายเสียง กล่าวคือ การกระจายข้อมูลข่าวสารที่เกิดขึ้นต้องให้ประชาชนในพื้นที่ศูนย์พักพิงชั่วคราวและประชาชนในพื้นที่ของตำบลนาแกได้รับทราบข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นเอกภาพ โดยใช้วิธีหორกระจายข่าว สื่อวิทยุสถานีวัดป่านาแก หนังสือพิมพ์ และช่องทางอื่นๆ 4) ขอความร่วมมือกับประชาชนในระดับหมู่บ้าน ชุมชน ที่อยู่ใกล้เคียงและประสบอุทกภัยให้ร่วมมือกันในการช่วยเหลือกันและกัน เช่น การบริจาคสิ่งของ อาหาร เสื้อผ้า เงิน เพื่อใช้ในการดำเนินกิจกรรมภายในศูนย์ให้เพียงพอและมีประสิทธิภาพ 5) ความร่วมมือจากเครือข่ายภายนอก เช่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล หน่วยงานระดับอำเภอ ระดับจังหวัด รวมถึงองค์กรมูลนิธิต่างๆ เพื่อให้การช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัยได้อย่างทั่วถึง ทั้งนี้ เพราะผู้ที่เข้ามาอาศัยในศูนย์พักพิงชั่วคราวมีความแตกต่างกัน โดยเฉพาะด้านสุขภาพ จึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากเครือข่ายภายนอก 6) รับบริจาค ศูนย์พักพิงชั่วคราวเกิดขึ้นอย่างไม่เป็นทางการ จึงจำเป็นต้องมีการขอรับการบริจาคจากประชาชนและกลุ่มสมาชิกองค์กรการกุศล รวมถึงหน่วยงานราชการต่างๆ เพื่อให้การบริหารจัดการศูนย์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ 7) บุคลากรทางการแพทย์ กล่าวคือ เจ้าหน้าที่สาธารณสุขตำบล เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ช่วยเหลือดูแลการรักษาและตรวจสุขภาพ เนื่องจาก ผู้เข้ามาขอพักอาศัยในศูนย์พักพิงชั่วคราวมีสุขภาพที่ไม่เหมือนกัน บางรายมีไข้ เบาหวาน ความดัน บางรายเป็นผู้ป่วยติดเตียง ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีบุคลากรทางการแพทย์เพื่อรองรับผู้ประสบอุทกภัยอย่างเพียงพอ

และ 8) วางแผนและจัดโครงสร้างการบริหารไว้ล่วงหน้า เพื่อความสะดวกในการบริหารจัดการ และมอบหมายภาระหน้าที่ จากผลการศึกษาปรากฏผลดังบทสัมภาษณ์ ดังนี้

“...ปัจจัยมี 2 อย่างนะ ปัจจัยตัวที่หนึ่งคือ ภายในศูนย์พักพิง กับปัจจัยที่สองคือ ปัจจัยภายนอกศูนย์พักพิง ซึ่งทางศูนย์พักพิงชั่วคราวได้มีการประสานงานขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอก ในขณะเดียวกัน ภายในศูนย์พักพิงชั่วคราวก็ได้มีประชาชน และภาคส่วนต่างๆได้เข้ามาให้ความช่วยเหลืออย่างไม่ขาดสาย...” (ตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, 2562, สัมภาษณ์)

ภาพที่ 5 คณะกรรมการและผู้ประสบภัยกำลังช่วยกันในการจัดวางน้ำดื่มที่ได้รับบริจาคให้เป็นระเบียบ

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษากลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในศูนย์พักพิงชั่วคราวโรงเรียนบ้านนาแก ม่วงหนองตอกหลุกจำนวน 25 คน ผลการศึกษา สามารถนำมาอภิปรายแยกตามผล การศึกษารายละเอียด ดังนี้

ปัญหาด้านการบริหารจัดการศูนย์พักพิงผู้ประสบภัยน้ำท่วมชั่วคราวโรงเรียน บ้านนาแกม่วงหนองตอกหลุก พบว่า ปัญหาด้านการบริหารจัดการมี 3 ลำดับ ได้แก่ 1) ขาดการเตรียมความพร้อมด้านการบริหารจัดการ 2) ขาดการเตรียมความพร้อมด้าน การดูแลสุขอนามัย และ 3) ขาดการเตรียมความพร้อมการจัดการขยะ เหตุที่เป็นเช่นนี้ อาจเกิดมาจากการไม่ได้เตรียมการวางแผนไว้ล่วงหน้า เนื่องจากพื้นที่ของตำบลนาแกไม่ เคยเกิดปัญหาอุทกภัยอย่างรุนแรงเช่นนี้ในรอบหลายปีที่ผ่านมา จึงทำให้การบริหาร จัดการศูนย์พักพิงชั่วคราวอาจเกิดปัญหาขึ้นในด้านการบริหารจัดการคน งบประมาณ และการอุปถัมภ์ รวมถึงการที่หน่วยงานขาดการวางแผนงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ การมีส่วนร่วมค่อนข้างน้อย และประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นชาวนาทำให้การบริหาร จัดการศูนย์จะขอความอนุเคราะห์ในการสนับสนุนเป็นไปได้ค่อนข้างยากลำบาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของบุญเลื่อน แสงอรุณ, ภาคิน ธาธศิริ, สุชาติ ลีตระกูล, พูลชัย ยาวีราช (2558) ที่ค้นพบว่า สภาพปัญหาการบริหารจัดการสถานศึกษามีปัญหา 3 ประการ คือ 1) หน่วยงาน องค์กร และชุมชนภายนอกไม่มีส่วนร่วมในการสนับสนุน การจัดการศึกษา 2) ชุมชนมีฐานะยากจน ไม่สามารถระดมทุน เพื่อใช้ในการบริหารงาน โรงเรียนได้ผลสัมฤทธิ์ และ 3) กลยุทธ์ไม่สามารถบรรลุตามวัตถุประสงค์/วิสัยทัศน์ของ สถานศึกษา

บทเรียนเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงาน ด้านบริหารจัดการศูนย์พัก พิงผู้ประสบภัยน้ำท่วมชั่วคราว โรงเรียนบ้านนาแกม่วงหนองตอกหลุก พบว่า ปัจจัยที่ ส่งผลต่อการดำเนินงานด้านการบริหารจัดการศูนย์พักพิงประสบผลสำเร็จ สามารถจำแนก ออกเป็นปัจจัยภายใน ได้แก่ 1) ผู้บริหาร ผู้นำชุมชน และผู้บริหารท้องถิ่น 2) ด้าน ทักษะ ความรู้ ความสามารถ และสเปกการณ 3) การสื่อสารที่มีความเป็นระบบและ

ชัดเจน 4) ความรักสามัคคีของคนในชุมชน 5) ความพร้อมในการจัดเตรียมสถานที่สำหรับการใช้เป็นศูนย์พักพิง 6) งบประมาณในการบริหารจัดการศูนย์ 7) สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น ที่นอน ผ้าห่ม ผ้าอนามัย ผ้าอ้อมสำหรับเด็ก เสื้อผ้า ยารักษาโรค เวชภัณฑ์ต่างๆ และ 8) กระบวนการบริหารจัดการภายใน เหตุที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะประสบการณ์ ความรักสามัคคีคือปัจจัยที่จะสามารถขับเคลื่อนการบริหารจัดการ อุทกภัยให้ผ่านพ้นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของมโนลี ศรีเปารยะ เพ็ญพงษ์ (2560) ที่ศึกษาการบทเรียนจากประสบการณ์อุทกภัยต่อการเตรียมความพร้อม การป้องกันอุทกภัยในอนาคตของประชาชนบริเวณลุ่มน้ำตาปิตอนล่าง จังหวัด สุราษฎร์ธานี พบว่า ปัจจัยสำคัญที่สุดที่จะทำให้การป้องกันน้ำท่วมประสบความสำเร็จ คือ ความร่วมมือของประชาชน ผู้นำท้องถิ่นและหน่วยงานของรัฐบาล

นอกจากนี้ ส่วนปัจจัยภายนอก ได้แก่ 1) การประสานความร่วมมือในระดับผู้นำท้องถิ่นและท้องที่เพื่อวางแผนการบริหารจัดการศูนย์ให้มีประสิทธิภาพ 2) ควรมีกระบวนการแก้ไขสถานการณ์เฉพาะภารกิจที่มีความจำเป็นเร่งด่วน 3) มีช่องทางการประชาสัมพันธ์ผ่านเครื่องขยายเสียง หอกระจายข่าว สื่อวิทยุสถานีวัดป่านาแก หนังสือพิมพ์ และช่องทางอื่นๆ 4) ขอความร่วมมือกับประชาชนในระดับหมู่บ้าน ชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงและประสบภัยพิบัติให้ร่วมมือกันในการช่วยเหลือกันและกัน 5) ความร่วมมือจากเครือข่ายภายนอก เช่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล หน่วยงานระดับอำเภอ ระดับจังหวัด รวมถึงองค์กรมูลนิธิต่างๆ 6) รับบริจาคจากประชาชนและกลุ่มสมาชิกองค์กรการกุศล รวมถึงหน่วยงานราชการต่างๆ 7) บุคลากรทางการแพทย์ สาธารณสุข ตำบล อสม. ในชุมชน ช่วยเหลือดูแลการรักษาและตรวจสุขภาพ และ 8) วางแผนและจัดโครงสร้างการบริหารไว้ล่วงหน้าเพื่อสะดวกในการบริหารจัดการและมอบหมายภาระหน้าที่ เหตุที่เป็นเช่นนี้ เพราะ การบริหารจัดการศูนย์ฯ จะประสบผลสำเร็จได้ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการช่วยเหลือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความร่วมมือจากคนในพื้นที่ประสบอุทกภัยต้องเกิดการรับรู้และเรียนรู้แนวทางการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของไททัศน์ มาลา และคณะ (2557) พบว่า

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการของเทศบาลนทบุรี คือ การสร้างความรู้ความเข้าใจ ความตระหนักในการป้องกันนั้นคือ ประชาชนรับรู้ถึงความสูญเสียจากอุทกภัยและหาแนวทางในการป้องกัน ลดการสูญเสีย ทุกฝ่ายต้องมีส่วนร่วม มีการประชุม วางแผนเตรียมพร้อมในการรับมือ และการหาแนวทางร่วมกันในการป้องกันที่จะเกิดขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัยถอดบทเรียนศูนย์พักพิงผู้ประสบภัยน้ำท่วมชั่วคราว โรงเรียนบ้านนาแกม่วงหนองตุกหลุก ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. มิติการบริหารจัดการ

1.1 ผู้บริหารระดับท้องถิ่น โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งเป็นหน่วยงานหลักที่มีภารกิจในการดูแลรับผิดชอบต่อการอำนวยความสะดวก รวมถึงการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ ต้องมีการวางแผนและสร้างกระบวนการเตรียมความพร้อมในการจัดการภัยพิบัติไว้ล่วงหน้า

1.2 ผู้อำนวยการศูนย์พักพิงชั่วคราว ควรต้องมีอำนาจในการบริหารจัดการ ศูนย์พักพิงชั่วคราวได้เต็มศักยภาพ และสามารถประสานเพื่อขอความร่วมมือและช่วยเหลือด้านอุปกรณ์ อาหาร เครื่องดื่ม และสิ่งอำนวยความสะดวก ทั้งนี้เพื่อให้การบริหารจัดการศูนย์เป็นไปด้วยความมีประสิทธิภาพ

1.3 บุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรให้การดูแลและตรวจสอบความเรียบร้อยภายในศูนย์พักพิงชั่วคราว พร้อมทั้งสำรวจความต้องการจำเป็นจากผู้เข้าพักพิง ณ ศูนย์พักพิงชั่วคราว

1.4 ควรมีระบบการจัดฐานข้อมูลของผู้เคยเข้าอาศัยอยู่ในศูนย์พักพิงชั่วคราวเพื่อใช้สำหรับเป็นข้อมูลวิเคราะห์ในการหาแนวทางป้องกันภัยพิบัติในอนาคต

2. ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำชุมชน

- 2.1 การประสานความร่วมมือระหว่างผู้นำด้วยกันเอง
- 2.2 ต้องเสียสละเวลาและอุทิศประโยชน์ของตนเองเพื่อประชาชนในเขตพื้นที่ของตนเองในช่วงที่สถานการณ์ยังไม่สิ้นสุด
- 2.3 สร้างความรู้ ความเข้าใจ กับชาวบ้านและผู้ประสบภัยถึงมาตรการและแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวๆ ภายในชุมชนหรือหมู่บ้านตนเอง
- 2.4 สำรวจความเสียหายที่เกิดขึ้นกับตัวบุคคล ทรัพย์สิน และสัตว์เลี้ยง ไว้เป็นข้อมูลในการให้การช่วยเหลือภายหลังสถานการณ์เข้าสู่สภาวะปกติ

3. การประสานงานกับหน่วยงาน

- 3.1 เปิดโอกาสให้หน่วยงานภาคส่วนต่างๆ รวมถึงประชาชนที่มีจิตสาธารณะได้เข้าร่วมบริจาคเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ ได้อย่างรวดเร็ว และหลากหลายช่องทาง
- 3.2 มีช่องทางการสื่อสารหลากหลาย เช่น สถานีวิทยุวัดป่านาแก การประชาสัมพันธ์ผ่านเครือข่ายออนไลน์ (Facebook , line) เป็นต้น
- 3.3 ประสานและนิมนต์พระเพื่อมาแสดงธรรมะ เพื่อเป็นเครื่องเตือนสติในช่วงที่มีผู้ประสบภัยพิบัติ
- 3.4 ประสานความร่วมมือกับอำเภอ จังหวัด รวมถึงนักการเมืองระดับท้องถิ่น ท้องถิ่น และระดับชาติได้อย่างรวดเร็ว เพื่อขอความช่วยเหลือในด้านต่างๆ

4. ประชาชนที่ประสบภัยพิบัติ

- 4.1 ปฏิบัติตนตามข้อบังคับของศูนย์พักพิงชั่วคราวอย่างเคร่งครัด
- 4.2 ให้ความร่วมมือกับศูนย์พักพิงชั่วคราว เมื่อมีการร้องขอความร่วมมือในทุกเรื่อง
- 4.3 ตรวจสอบความเรียบร้อยภายในบริเวณที่ตนเองพักพิงและอาศัยอยู่ เช่น ความสะอาดและสุขภาพของตนเอง

5. งบประมาณ

งบประมาณควรมีอย่างเพียงพอสำหรับใช้ในสถานการณ์ฉุกเฉิน โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรวางแผนและจัดวางระบบการบริหารจัดการงบประมาณไว้

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาแนวทางในการป้องกันการเกิดอุทกภัยครอบคลุมพื้นที่ทั้งจังหวัด โยธธรเพื่อนำไปสู่การกำหนดแผนงานและนโยบายอย่างเป็นรูปธรรม

เอกสารอ้างอิง

ไพบูลย์ มาลา. (2557). แนวทางในการจัดการอุทกภัย: กรณีศึกษาเทศบาลนครนนทบุรี. สถาบันพระปกเกล้า. สืบค้นเมื่อ 7 พฤษภาคม 2563, จาก https://elibrary.trf.or.th/project_content.asp?PJID=RDG5540014

- ธัญญารัตน์ ทองเชื้อ. (2560). การจัดการปัญหาอุทกภัยและการมีส่วนร่วมของชุมชน
กรณีศึกษาอำเภอสามง่าม จังหวัดพิจิตร. (วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาตรี
คณะเกษตรศาสตร์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, มหาวิทยาลัย
นเรศวร).
- ประชาชาติธุรกิจ. (2562). วิกฤตน้ำท่วมอีสานเสียหาย8พันล้าน กระทบพื้นที่ศก.-
เกษตร 2 ล้านไร่-4 จังหวัด ยังอ่วม. สืบค้นเมื่อ 7 พฤษภาคม 2563,
จาก <https://www.prachachat.net/local-economy/news-371872>
- มนีลี ศรีเปารยะ เพ็ญพงษ์. (2560). การป้องกันอุทกภัยในภาคตของประชาชน
บริเวณลุ่มน้ำตาปตอนล่างจังหวัดสุราษฎร์ธานี. สืบค้นเมื่อ 7 พฤษภาคม
2563, จาก ThaiJOso03.tci-thaijo.org > msj > article > download.
- เลื่อน แสงอรุณ, ภาคิน ธราธรศิริ, สุชาติ ลีตระกูล และพูลชัย ยาวีราช. (2558). สภาพ
ปัญหาและแนวทางการบริหารจัดการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสังคม
พหุวัฒนธรรมตามแนวตะเข็บชายแดนภาคเหนือตอนบน. สืบค้นเมื่อ 7
พฤษภาคม 2563, จาก [https://edu.msu.ac.th/journal/home/journal
_file/134.pdf](https://edu.msu.ac.th/journal/home/journal_file/134.pdf).

บุคลากรกรม

- ตัวแทนภาครัฐ. (วันที่ 20 มิถุนายน 2562). [สัมภาษณ์]
- ตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. (วันที่ 20 มิถุนายน 2562). [สัมภาษณ์]
- ตัวแทนชาวบ้าน. (วันที่ 20 มิถุนายน 2562). [สัมภาษณ์]
- สุดท้าย ทำทอง. (วันที่ 20 มิถุนายน 2562). [สัมภาษณ์].